

Koncertkritika

Zukerman – erőszakos vonóvezetéssel préselte a hangokat...

...önállóságában lefokozott együttes...

Kritikaíró főiskolás gyakorlataink során Kroó György tanár úr kezdetől igyekezett leszoktatni növendégeit arról, hogy – mondanivaló hiányában – közhelyekkel töltsék meg a papírt. Amikor divatba jött évfolyamunkon a „várakozásunkban nem is csalódtunk” formula, idejekorán észlelte a veszélyt, és úgy próbált minket leszoktatni, hogy azt mondta: inkább akkor írjunk ilyesmit, ha csalódtunk a várakozásunkban. Nos, mi ezt, diákként, értékes poénnak fogtuk fel – miközben fokozatosan leszoktunk a – korábban tetszetősnek tűnő – formula használatáról. Ha jól belegondolok, az elmúlt két évtized során talán egyszer sem írtam le, hogy „csalódtam a várakozásomban”. Merthogy – és ezt már nem kellett Kroó tanár úrnak megmagyaráznia – gyilkosan veszélyes ez a meghatározás. Merthogy a „várakozás” a lehető legszubsjektívabb kategória, s a kétélű fegyver azt is megsebezheti, aki forgatja, ha kiderül: a hiba a „várakozásomban” volt.

Pinchas Zukerman legutóbbi budapesti fellépése (március 3) azonban arra késztet, hogy mégiscsak leírjam: csalódtam a várakozásomban. Ezúttal a hiba nem az én „készülékemben” volt!

A Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Kocsis Zoltán vezényletével, Beethoven-estet adott a Budapest Kongresszusi Központban. A műsor első felében a Hegedűverseny szerepelt, szünet után pedig a II. Szimfóniát hallottuk. Két D-dúr művet tehát, egyazon szerzőtől, olyan stíluskorszakból, amikor a hangnemeknek éthoszuk volt, s a több összetevőtől függő, több komponens által meghatározott hangnemválasztás már-már eleve behatárolta a karakterek és az érzelmek körét.

Nos, mindebből semmit sem észlelt a 21. századi hallgató! A koncert részletei aligha lennének alkalmasak annak a közhelynek az illusztrálására, hogy mitől-miért nagy zeneszerző Beethoven.

Beethoven-est a BKK-ban; veszélyes vállalkozás a terem megtöltése, hiszen a félház már-már a rendezvény létjogosultságát kérdőjelezné meg. A szervezők ezúttal biztosra mehettek: Zukerman neve teltházat vonzott, sőt, a földszinten a falakat is támasztották az érdeklődők, míg az erkélyt a lépcsőkön ülők tették próbára. Az igazsághoz tartozik, hogy ez a túlsúlyos

többség alig csökkent a szünetben – tehát nem kizárólag a nagy név vonzotta az érdeklődőket e koncertre.

A „viselkedés” – tág fogalom. Beletartozik, hogy vannak normák, amelyek betartását óhatatlanul is elvárják-elvárjuk (a történelmi szabály-játékok érvényével még azok is tisztában vannak, akik nem tartják be azokat – a kihívóan topis koncertlátogató, vagy a kirívóan-hivalkodóan kiöltözött újjazdag csakúgy, mint a cukorpapírral zörgő, vagy a nemtetszésének oly módon hangot adó, aki megzavarja mások műélvezetét).

Ha Zukerman nem értékeli a budapesti közönség lelkes-hálás szeretetét, az az ő baja – ám ha a továbbiakban nem érzi magát a beethoveni művészet szószólójának – az a miénk! Merthogy még aki elsősorban Zukermant hallgatni ment is, az is kíváncsi a beethoveni muzsikára. És abból ezen az esten nem sokat kapunk.

Zukerman nagyságának elvitatása nélkül, meg kell azonban jegyezni, hogy e szólista-produkció semmiféle versenyen nem állná meg a helyét. A hallgatóságnak szinte fáj, amikor sokszor erőszakos vonóvezetéssel préselte a hangokat – máskor meg csak a kisebb-nagyobb ütem súlyokat észleltük a futamokban. Énekesekre ilyenkor mondják, hogy „markíroznak”.

De legyünk megértőek, és képzeljük azt, hogy Zukermannak nem volt hangulata e hegedűversenyhez (NB. Arturo Benedetti-Michelangeli felvállalja, hogy nem adja meg előre a műsort, mert ott és akkor azt akar játszani, amihez ott és akkor kedve, inspirációja van. A szólista megtehet ilyesmit – zenekari est szólistája aligha). Ámde arra mégiscsak tekintettel kellett volna lennie, hogy sokan e produkció kedvéért mentek el a hangversenyre, nem is beszélve arról, hogy a szólista mindenkor felelősséggel tartozik a kíséző együttesnek és a karmesternek – is. Erre viszont Zukerman aligha gondolt. Kár.

De a történetnek még nincs vége. Amikor sokadszor jött ki, megköszönni a közönségnek a kevéssé megérdemelt tetszésnyilvánítást, hegedűjén Zukerman Brahms Bölcsődalának első hangjait intonálta, „beintve” a hallgatóságnak, hogy nosza, lehet énekelni... A magyar zene-kultúra arculcspápa ez – merthogy aligha tartathatjuk poénnak, hogy „megénekeltetet minket Zukerman”.

Szerencsére a koncert nem csak Zukermanról szólt (bár nehéz tőle elvonatkoztatni, még pár hetes távolból is!). Meglepetést okozott például, a szó jó értelmében, Kocsis Zoltán, akiről lehetetlen nem észrevenniünk, hogy karmesterré nőtte ki magát, a szó legnemesebb értelmében. Egyértelműen irányítja a zenekart, lehet a kezére játszani. Az már más kérdés, hogy vajon valóban erre van-e szüksége a Nemzeti Filharmonikus Zenekarnak. Merthogy az ilyesfajta dallamformálás arra készíti a – főként vonós – játékosokat, hogy feladják (szellemi és zenei) aktivitásukat, és mechanikusan-gépiesen azt – és csak azt – csinálják, amit a karmester kér. Idomítottan-fegyelmezették voltak a legtöbb dirigensi figyelmet kiérdemelt hegedűsök, míg a mélyvonósok funkcióját devalválta a melódia-centrikus irányítás.

A Nemzeti Filharmonikus Zenekartól elvárható lenne, hogy „önjáróan” tudja a műsort, s ezen felül teljesítse a karmester kéréseit. E helyett sajnos önállóságában lefokozott együttest hallottunk, melynek tagjai elismerésre méltó pontossággal tartották be a dirigens utasításait, de ennél többet nem adtak hozzá az előadáshoz. A vonós-fúvós arány a szimfóniában néha esetlegesnek tűnt.

A gépies engedelmesség számlájára írom például a kidolgozatlan frázisvégeket, a gyakran lelketlenül kemény akkordikus szakaszok zárásakor. Az, hogy egy-egy témának, dallamnak nincsen hangulata, részben a karmester hibájának tűnik. A túlhajtott tempóválasztás fontos szerepet játszik ebben az érdelemmentes interpretációban.

Kocsis Zoltán zongorázásának voltak különböző stíluskorszakai; a Glenn Gouldos periódus azt is megérintette, aki egyébként nem kedveli az ilyesfajta zenélést. A zenekarnak is lehetnek különböző „stíluskorszakai”, ámde a zenekar alapvetően más „hangszer”, mint a zongora. S ha Kocsis erre idejekorán nem ébred rá, akkor szomorúan veheti majd tudomásul, hogy a zenekari tagok és a billentyűk nem azonos mechanizmussal működnek. Ha leszoktatja a muzikusokat arról, hogy felelősnek érezzék magukat a hangzás egészéért, könnyen úgy járhat, mint a bábjátékos, aki nem tudja életre kelteni a bábokat.

Fittler Katalin